

A nép, a kultúra, a néprajz nemzeti értékei

Jelen írás [előző levelém](#) folytatása. Abban a néprajztudomány által összegyűjtött népi kultúra értékeinek tanulmányozására hívtam fel a figyelmet olyan megfontolásból, hogy a feltárt anyag módszeres és célzatos elemzése olyan társadalmi törvényszerűségek feltárását ígéri, amelyeknek megértése és átgondolt alkalmazása segíthet abban, hogy korunk erkölcsi válsága könnyebben gyógyítható legyen. Megértesse velünk, hogy más értékek is vannak a jelenünk szemléletét jellemző pénzen, szórakozáson, versenyen, uralomvágyon és az ezeket biztosító hatalmon kívül.

A magyar néprajz népen kezdettől fogva elsősorban a jobbágy-paraszságot értette. Ennek a társadalmi rétegnek az életét kultúráját igyekezett megismerni. A rendi társadalomban körvonalazódó jobbágy-paraszságnak kényszerűen az volt a rendi hivatása, hogy más társadalmi rétegek számára munkával teremtsen meg a megélhetésükhöz szükséges javakat. Állandóan munkában élni igen terhes feladat. Voltaképpen a munka büntetés – vallja az európai ember –, hiszen Isten parancsának megszegéséért büntetésül kaptuk. Kiűzetvén a Paradicsomból orcánk verejtékével kellett mindennapi kenyerünket megkeresni. Örökös teher, állandó nyomás alatt azonban emberi módon szinte lehetetlen élni. Már pedig a jobbágy-paraszság – idővel így alakult az emberek közötti viszony –, mint alávetett társadalmi réteg a rendi társadalomban erre volt kényszerítve. Ezt az állapotot úgy tette elviselhetővé, hogy a munkát, mint kötelezően ráért feladatot lassan életformájává tette, mintegy megszeliđítette, erkölccsé nemesítette. Életét úgy alakította, hogy annak minden megnyilatkozása átszötte a munkát, s a munka is átjárja valamennyi életmegnyilvánulását.

A parasztember életének, erkölcsi rendjének középpontjában a munka áll és ez mindennek a mércéje. A kényszerű tevékenység sajátos arculatú munkaközpontú kultúrát hozott létre, amelynek erői és immár komoly értéket jelentő súlya még azután is hatottak és összetartották a jobbágy utódokat, amikor a közvetlen kényszer nem érvényesült, mert a rendi társadalom kereti széthullottak.

Mielőtt még valaki idealistának vagy egyéb hasonló jelzőkkel ellátott elfogult fecsegőnek gondolna, megjegyzem, hogy ez az ideális szint valójában tökéletesen soha és sehol nem valósult meg. Erre csak törekedtek, ez volt a cél, s ez már elegendő. Emberi szinten mindig csak tendenciaszerű mozgásról lehet szó. Másként fogalmazva: Istent meg nem láthatjuk, el nem érhetjük, de elindulhatunk a hozzá vezető úton.

A magyar néprajztudomány a két világháború között egyik vezető tudományunkká vált. Nagy nemzeti tragédiánk Trianon hozta ilyen helyzetbe. A hivatalos politika támogatta, mert már pusztán létével is fenntartotta a köztudatban a nemzet egységét, az új határon túli magyarsággal való kapcsolatot, segítve ezzel a revíziós politikai céljait is. Magyarország területileg a Kárpát-medence középső részére visszaszorulva, elveszítve bányakincseit, ráépült iparát,

kifejezetten agrár országgá vált. Túlsúlyba került paraszti lakossága egyetlen értéke: a mezőgazdaságra épülő, maga teremtette, évezredes gyökerű, munkaerkölcs központú, hagyományos kultúrája. Józanul gondolkodva az ország jövőjét, mint meglévő és valós értékre úgyszólván csak erre lehetett alapozni. Egy esetleges revízió, a vesztes háború után elcsatolt területek egy részének visszaszerzése, az utódállamok erős, iparunk vagy egyéb termelő ágazatok gyors felfejlesztése, számottevővé tétele, új, gazdasági kapcsolatok létrehozása, háborús jóvátételekkel megterhelt, kiürült államkincstárunk előnyös kölcsönből való feltöltése, s sorolhatnók a bajainkat, nem sok jót ígértek a jövő szempontjából. A győztes hatalmaktól is támogatott utódállamok körénk vont gyűrűje, erőteljes, friss nacionalizmusa kilátástalanná tette helyzetünket. Ám éppen ez irányította a figyelmet megmaradt belső értékeinkre, erőinkre, és tette értékké a falut, a vidéket, a népet, a parasztságot, a népi kultúrát. Ez a népesség nagyobb részét kitevő embertömeg több tekintetben is értékhozó volt. Emberanyaga, kultúrája, kiaknázható és felhasználható anyagi és szellemi értékei voltak. A parasztság hagyományos kultúrájával külön erre hivatott tudomány foglalkozott, amely éppen ebben az időben került önállósodásának, nagykorúságának közelébe, kezdett rangot kivívni magának a humán tudományok sorában. A néprajzot ez a szerepkör váratlanul érte, mert olyan mozgalomba vonta be, amelynek művelésére, irányítására nem volt felkészülve. Céljai közül hiányzott a paraszti (népi) társadalom belső viszonyainak megismerése, a parasztság társadalmi helyzetének és szerepének feltárása. Ennek vizsgálatához sem módszere, sem szükséges eszköztára nem volt. Eddig egy olyan homályosan körvonalazott, belső viszonyait hasonló szinten érzékelő, népnek mondott embercsoport kultúrájának tanulmányozására berendezkedett tudomány volt, amelyet a kultúrát teremtő emberek kevésbé értékelték. A nép, a tradíció tisztázatlan és homályos körvonalú fogalmak voltak számára, hagyományos népi kultúrán a kész kulturális produktumok együttesét értette. A trianoni trauma, a háború utáni nyomorú helyzet, a nagyarányú társadalmi mozgolódások azonban a kultúrát teremtő és hordozó emberi közösségek helyzetére is ráirányították a figyelmet. Elkerülhetetlenné vált a kultúra hordozóinak alaposabb vizsgálata, ha a jövőben Magyarországon szerepet szánunk emberanyagának, s be kívánják építeni megőrzött értékeit az egész magyar kultúrába. Már a gondolat, az eszme megszületésekor nyilvánvaló volt, hogy ez a hatalmas, sajátos kultúrát teremtett embertömeg hazánkban szociálisan meglehetősen alacsony színvonalon él, s ezért az elsőrendű feladat szociális helyzetének javítása. Másfelől teljesen világos volt az is, hogy a paraszti kultúra minden értéke ellenére nem a jövőt, hanem a múltat hordozza magában. A technikai haladás, a civilizáció nem erősíti, hanem éppenséggel felszámolja kereteit, lefokozza értékeit. A népi (paraszti) kultúra értékei közvetlenül nem ültethetők át a mindenkori jelenbe, s jövőbe.

Az, hogy nyilvánvaló értékei miként hasznosíthatóak a jó és sikeres példák ellenére (pl. zene, iparművészet) többnyire terméketlen vitákat, egymásra mutogatást, vádaskodást és a sürgős tettek elodázását váltotta ki. Nacionalista, narodnyik, romantikus, konzervatív, haladásképtelen, s más egyéb bélyegeket sütöttek képviselőikre. A nagy és átfogó értékátültetés helyett csak ideig-óráig élő és ható elszigetelt részeredményeket tarthatunk csupán számon. Persze ez is valami, csak kevés. A nagyobb baj az, hogy a terméketlen viták – s természetesen a történelem egyéb hatóerői, a történések felgyorsult üteme – időközben felszámolták a paraszti kultúra számos, még élő és lényegét alkotó részét. Az élő jelent emlékké változtatták, közelmúlttá

A nép, a kultúra, a néprajz nemzeti értékei

Írta: Szabó László

2012. február 21. kedd, 18:29 - Módosítás: 2016. október 08. szombat, 08:34

tették, kiszikkasztották életnedveit. A paraszti kultúra teljességének feltárt emlékei múzeumi raktárak, kéziratárak, rajz- és fotógyűjtemények részévé váltak. A szocialista falurombolás, a teljes dózerolás után csak vegetáló lelőhelyek, közösségek éltek túl véletlenül a végső pusztítás korszakát. S azok a „magas” kultúrába átemelt értékek, amelyekre már korábban felfigyelt a művészet, a tudomány vagy a gyakorlati élet egy-egy területe (pl. zene, tánc, szépirodalom, nyelv, képző- és iparművészet).

Ám innen is van feltámadás!

Szolnok, 2012. február 20.